

следващата 1859 г. в Джумая (Благоевград) „с тържество и великолепие се отпразнува паметта на преподобните и богоносни отци Кирил и Методий... Предварително свещениците бяха предизвестили празника, та според туй църквата беше изпълнена с народ..."⁴⁰ отбелязва в „България“⁴⁰.

От началото на 60-те години на XIX в. българите в Македония предприемат по-решителни и конкретни действия срещу проводниците на гръцката пропаганда. В Серес през 1861 г. са изхвърлени гръцките богослужебни книги от черквите и са заменени с черковно-славянски⁴¹. Вестник „Дунавски лебед“ съобщава, че и сред кукушките българи се надига силно движение срещу фанариотските представители⁴². Борба за прогонване на духовниците, проявяващи враждебност към българите, се подема по същото време и във Воден⁴³.

В две свои дописки до „Цариградски вестник“ от 1860 г. Д. Миладинов с гордост заявява, че в Охрид и Струга черковното песнопееие е вече на славянски език. Българските свещеници се научават да служат и Св. Литургия на славянски, но се чувства остра нужда от богослужебни книги. Селските свещеници също откриват колко е необходимо да изучат славянското богослужение. Д. Миладинов пише за радостта на цялото население доволно, че разбира смисъла, заложен в Литургията⁴⁴. От „заблудението на гърцизма“ се отричат и българите в Кукуш, Солун, Битоля⁴⁵.

Още преди издаването на фермана за учредяването на Българската екзархия - през 1869 г. в „Македония“ обнародва подадената жалба от жителите на Велес срещу гръцкия владика, с молба да се изпатят български свещеници от българската църква в Цариград⁴⁶. Българите от Струмица, Прилеп и Кавадарци отказват да признават изпатените от патриаршията гръцки владци, които налагат „глоби и наказания от всякакъв вид“ и българите от Струмица, Прилеп и Кавадарци⁴⁷. В Прилеп съставената църковна община решава да се изхвърли от църквата надписа „Пелагонийска епархия“ и да се замени с „Българско свещеноначалие“. За този акт са уведомени и турските власти⁴⁸. Подобни действия предприемат и охридчани⁴⁹. И в Битоля „гърцизмът бере душа по две причини..., от отварянето на поглавното училище през 1869 г. и от слуха за решаването на църковния въпрос“, се казва във в. „Македония“⁵⁰. Силна воля за да отстоят националните си интереси проявяват и българите в Крушево при освещаване на новия православен храм през 1869⁵¹.

Периодичният печат отразява движението за присъединяване към българската църква и след учредената през 1870 г. Българска екзархия. Както е известно, редица епархии в Македония остават под духовната юрисдикция на Цариградска-